

»Ernyedetlen szorgalommal ...«

A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM JOGÁSZ PROFESSZORAI

(1914-1949)

»Ernyedetlen szorgalommal ...«

**A Debreceni Tudományegyetem
jogász professzorai**

(1914-1949)

HISTORIA FACULTATIS IURIDICAE

IV.

»Ernyedetlen szorgalommal ...«

**A Debreceni Tudományegyetem
jogász professzorai**

(1914-1949)

Szerkesztette

P. SZABÓ BÉLA

DEBRECEN, 2014

Historia Facultatis Iuridicae

IV.

A Debreceni Egyetem
Jogtörténeti Tanszékének kiadványsorozata

Sorozatszerkesztő:
Balogh Judit – P. Szabó Béla

© a szerzők, 2014

ISBN 978-963-473-749-0

Kiadta a
Debreceni Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó:
Dr. Szabadfalvi József
dékán

Készült a **DELA**
Könyvkiadó- és Kereskedelmi Kft. nyomdaüzemében
Felelős vezető: **Ujvári Béla**
Felelős szerkesztő: **Szabó Tünde**

TARTALOM

Harminc professzori életrajz elé	9
Gyakran és rövidítve használt források és irodalom	11
P. SZABÓ BÉLA Szepesváraljai Haendel Vilmos	15
SZABÓ SZILÁRD Jászi Viktor	45
BALOGH JUDIT Tóth Lajos	69
KÁROLYI GÉZA – SZABÓ SZILÁRD – P. SZABÓ BÉLA Kovács Gábor	95
CSONHÁNY JÁNOS Szentpéteri Kun Béla	111
SZABADFALVI JÓZSEF Teghze Gyula	133
BALOGH JUDIT Bacsó Jenő	155
P. SZABÓ BÉLA Haraszti Bernolák Nándor	179
P. SZABÓ BÉLA Iványi Béla	207
FÓNAI MIHÁLY Illyefalvi Vitéz Géza	235
MADAI SÁNDOR Kiss Géza	257
BALOGH JUDIT Mártonffy Marcel	279
SZABÓ ANITA – P. SZABÓ BÉLA Szentkirály-szabadjai Márffy Ede	297
VARGA NORBERT – P. SZABÓ BÉLA Barabási Kun József	319
P. SZABÓ BÉLA Marton Géza	345
HAJNAL BÉLA Pilismaróti Bozóky Ferenc	369
SZABÓ KRISZTIÁN Kováts Andor	389
P. SZABÓ BÉLA Baranyai Béla	413

BALOGH JUDIT	
Nizsalovszky Endre	441
NAGY EMÍLIA – CSÚRÖS GABRIELLA	
Szádecznei és Kardosfalvi Szádeczky-Kardoss Tibor	469
SZIKORA VERONIKA	
Zachár Gyula	497
MADAI SÁNDOR	
Sztehlo Zoltán	517
SISKA KATALIN – SZABÓ KRISZTIÁN	
Flachbarth Ernő	529
CSÚRÖS GABRIELLA	
Iglói Szontagh Vilmos	553
KISS KATALIN – P. SZABÓ BÉLA	
Hacker Ervin	565
TÓTH MATOLCSI LÁSZLÓ	
Juhász Nagy Sándor	583
P. SZABÓ BÉLA	
Pusztarádóczi Dezső Gyula	609
PRUGBERGER TAMÁS	
Kausér Lipót	631
KARDOS SÁNDOR	
Devecseri Schultheisz Emil	651
SZABADFALVI JÓZSEF	
Vas Tibor	679

Harminc professzori életrajz elé

Jelen kötettel egy több, mint tíz éves vállalás beteljesülését, eredményét tartja kezében a Nyájas Olvasó. Az ezredforduló tájkán határozta el a Debreceni Egyetem (akkor még) Jog- és Államtudományi Intézetének vezetése, hogy felkéri a Jogtörténeti Tanszék munkatársait és a tanszék holdudvarába vonható kari kollégákat, hogy kutassák fel azon jogelőd jogtanárok életútját és munkásságát, akik a Kar 1949-ben bekövetkezett „szüneteltetése” előtt a „régí jogi karon” oktattak, katedrával rendelkeztek és részt vettek az Egyetem és a Város mindennapjaiban. 2002-ben, 2004-ben és 2006-ban egy-egy kötet jelent meg tehát azon professzorok és magántanárok tudományos portréjával, akik rövidebb-hosszabb ideig a „Debreceni Tudományegyetem” jogi karán joghallgatók nemzedékeit oktatták, jogásznemzedékeket bocsátottak útjukra a Kollégium, majd a nagyerdei Főépület kapuin át.

A három említett kötet nyomdába adásával akkoriban nem végeztünk teljes munkát, hiszen jelentős professzor-egyéniiségek maradtak ki az életrajz sorozatból. A folytatás terveit más, a Kar megerősödése érdekében végzett erőfeszítések szorították háttérbe. De a terv csak elszunnyadt, nem halt el: a megismert források bővültek, a már feldolgozott szakmunkák mellé újabb könyvek és tanulmányok kerültek elő az régmúlt ismeretlenségéből. Akik írtak egyes elődökről, azok nyitottabb szemmel járták a könyvtárakat, figyelve mit nem dolgoztak fel, mit mulasztottak el korábban figyelembe venni. S a korábbi gyűjteményekből kimaradt elődökkel szembeni adósság-tudat is egyre kínzóbb lett.

Miután a több éven átívelő centenáriumi kezdeményezések egyébként is arra ösztönöztek bennünket, az Egyetem alapító karai közé tartozó fakultás mai oktatóit, hogy méltó módon emlékezzünk meg az alapítás illetve „az oktatási üzem” beindulásának százéves évfordulójáról, megszületett az elhatározás: frissítsük fel a már megírtakat, vázoljuk fel az elmaradt tudósportrékat. Persze a korábbi kötetek munkatársai közül már többen nem a Kar oktatói, s nem mindegyikük vállalta a továbblépést, az eredeti szövegek átdolgozását. De a többség újra nekifeszült, és ha más okból nem, de a rövidítés, a sűrítés okán újraszabta a korábbi munkákat. A szerkesztő azt mondhatja, hogy az esetek túlnyomó többségében tettenérhető a „hozzáadott érték.”

Természetesen, ahogy a régi jogi kar professzorai is különböző egyéniiségek voltak, úgy a mai szerzők is azok, s szövegeik is különböző megközelítést alkalmaztak. Voltak, akik a volt egyetemi tanár írásainak megismertetésére helyezték a hangsúlyt, míg mások a régi jogi kar életébe való bepillantást tekintették inkább izgalmasnak. S valóban, a szövegeket olvasva tapasztalhatjuk, hogy sok, szaktárgyaink körében ma is napirenden lévő kérdésre már három-

négy nemzedékkel ezelőtt is választ kerestek elődeink. S valóban, úgy is érezhetjük, hogy a portrékon keresztül a régi jogi kar történetének kaleidoszkópjába pillantunk bele.

A két út közötti bizonyos kiegyenlítést keresve a szerkesztő többször vette a bátorságot, hogy a történeti okadatolás egységes színvonala érdekében kiegészítse az életrajzi adatokat, vagy újabb bibliográfiai tételeket soroljon be a műlajstromokba. Ilyen esetekben a szerkesztő beavatkozását egy apró jel (✂) teszi egyértelművé. Történt ez azzal a céllal, hogy a most új életre kelő harminc professzor élete és munkássága kényelmesebben kutatható legyen a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának második száz évében, „ernyedetlen szorgalommal...”

Gyakran és rövidítve használt források és irodalom

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

- ET-Jegyzőkönyv* A debreceni m. kir. (Tisza István) Tudományegyetem Tanácsának Jegyzőkönyvei, 1914-1945 – Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattára
- Kari-Jegyzőkönyv* A debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara Tanácsának Jegyzőkönyvei (1914-1946) – Hajdú-Bihar-Megyei Levéltár VIII. 7/a 1-31; XXVI. 3/a 1-2.

IRODALOM

- BALOGH, *Adattár, i.m.* BALOGH Ferenc, *A Debreceni Református Kollégium története adattári rendszerben: Azaz a Kollégium adattára a református konvent és egyetemes tanügyi bizottság által előírt pontozatok keretében*, Debrecen, 1904.
- CSÉKA, *i.m.* CSÉKA Ervin, *Emlékezés régi debreceni jogászprofesszorokra*, Jogtudományi Közlöny 57 (2002), 107-113.
- DKK. Debreceni Kincses Kalendárium
- ECKHART, *i.m.* ECKHART Ferenc, *A jog- és államtudományi kar története 1667-1935*, Budapest, 1936,
- ÉK. A debreceni m. kir. (Tisza István) Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja, 1914-1942.
- HOLLÓSI, *i.m.* HOLLÓSI Gábor, *A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története (1914-1949)*, Debrecen, 2007.
- VARGA Z., *i.m.* VARGA Zoltán, *A Debreceni Tudományegyetem története I. 1914-1944*, Debrecen, [1967],

MARTON GÉZA (1880-1957)

RÓMAI JOG

I. ÉLETE¹

Marton Géza² 1880. március 9-én³ született Lovasberényben, református értelmi-ségi családban. Édesapja, Marton Sándor „rektor-tanító, anyja, Földvári Livia volt. Anyai ágon a család mezőgazdálkodásból élt. A házasságból Gézán kívül, még két idősebb fiúgyermek származott.⁴ Marton Géza – bátyjaihoz hasonlóan – a Nagykőrösi Református Gimnáziumban végezte gimnáziumi tanulmányait, majd a budapesti egyetem tanult jogot, 1898-tól. Tanárai között olyan személyiségek voltak, mint Vécsey Tamás, Szászy-Schwarz Gusztáv, Hoffmann Pál, Pauer Imre.⁵ 1903-ban szerzett jogi doktori oklevele mellé később kiegészítő államtudományi szigorlatot is tett. 1902-től ügyvédjelölti gyakorlatot folytatott.⁶ Az 1904/05. tanév II. félévében Párizsban tanult, ahol elvégezte a *Cours de droit Romain*t, megismerkedett

¹ Néhány kivételtől eltekintve Marton Géza életútjának ismertetése során a szerzők csak a legfontosabb tényeket sorolják fel munkáikban, s aztán továbblépnek a munkásság ismertetésére. Így Marton életének részletei kevéssé ismertek a nagyközönség számára. Kötetünk jellegénél fogva az alábbiakban elsősorban az életút debreceni szakaszára vonatkozó adatok és tények feltárására fókuszálunk, remélve, hogy ezen részletek közlése révén hozzájárulhatunk egy későbbi, gazdagabb biográfia megszületéséhez.

² Életére vö. *Magyar írók élete és munkái*, Új sorozat, XVIII., szerk. GULYÁS Pál, VICZIÁN János, Budapest, 1999, 577-578; *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, IV., szerk. MARKÓ László, Budapest 2002, 549-550; BRÓSZ Róbert, *Marton Géza az ember és az oktató* = Tanítványok Marton Gézáról, szerk. HAMZA Gábor, Budapest, 1981, 27; ZLINSZKY János, *Marton Géza* = Magyar jogtudósok. I. kötet szerk. HAMZA Gábor, Budapest, 1999, 98-102; ASZTALOS László, *Marton Géza tanainak hatása a magyar jogtudományra* = Tanítványok Marton Gézáról, szerk. HAMZA Gábor, Budapest, 1981, 19; CSEHI Zoltán, *Marton Géza munkássága 1907-1934* = Uő., *Diké kísértése: Magánjogi és kultúrtörténeti tanulmányok*, Budapest, 2005, 317-318; P. SZABÓ Béla, *Marton, Géza* = Juristen: Ein biographisches Lexikon von der Antike bis zum 20. Jahrhundert. hrsg. Michael STOLLEIS, München, 1995, 411-412; München, 2001², 424-425; Nekrológok: KÁDÁR Miklós, *Marton Géza 1880-1957*, Felsőoktatási Szemle (1958), 122-124; SZABÓ Imre, *Marton Géza 1880-1957*, Magyar Tudomány, (1958/4), 133-135;

³ Csehi májusra teszi a születés időpontját Vö. CSEHI, *Marton...*, i.m., 317.

⁴ Az idősebb fivér Sándor (1868-1940) 1895 és 1930 között gimnáziumi tanár volt Kecskeméten, míg a másik, Lajos (1870-1935) az Újszövetség rendes tanára a budapesti Teológiai Akadémián. Vö. ASZTALOS, i.m., 19.

⁵ Vö. ZLINSZKY, *Marton...*, i.m., 98. A jogi doktorátus elnyeréséhez szükséges három jogtudományi szigorlatot másfél év időintervallumban tette le. Az első (második tárgyú) szigorlaton, 1901. decemberében egyhangúlag képesítették. A második (első tárgyú) szigorlatán – 1902 júniusában – Csarada János professzor jogbolcseletről és nemzetközi jogból pótszigorlatra utasította, melyet aztán év végén – „elfogadva” minősítéssel – abszolvált. A harmadik (harmadik tárgyú) szigorlatot – 1903 májusában teljesítette. Ezek alapján avatta a jogtudományok doktorává 1903. június 5-én Szászy-Schwarz Gusztáv dékán. Vö. ASZTALOS, i.m., 20.

⁶ *Jegyzőkönyv felvétel a római jogi tanszék betöltésére nézve javaslatként céljából kiküldött bizottság 1921. június hó 23-án tartott üléséről*. Csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1921. július 7.

Girard munkáival és személyesen Levi-Bruhllel.⁷ 1907-ben letette az ügyvédi vizsgát, és ügyvédkedni kezdett Budapesten, de még ezen év augusztusában a római jog rendes tanárának nevezték ki a máramarosszigeti református jogakadémiára, ahol 10 évet töltött. Eközben 1908 nyarán a berlini, 1910-ben ismét a párizsi egyetemen dolgozott későbbi habilitációs munkáján. Ezután röviddel jelentkezett első tudományos közleményeivel, a római jogot és büntetőjogot is érintő tanulmányai-val. Magántanári habilitációs dolgozatát („*A furtum, mint delictum privatum*”) 1911-ben nyújtotta be a budapesti jogi karon. Beadványának bírálója Szentmiklósi (Kajuch) Márton volt. A dolgozatot könyv alakban is megjelentette és az alapján 1913 áprilisában a budapesti jogi kar magántanárrá habilitálta.⁸ Ezután több fél-éven keresztül magántanári előadásokat tartott Budapesten.⁹ Máramarosszigetről még az impérium-váltás előtt (1917 végén) a kecskeméti jogakadémiára került, ahol 1918 januárjától a római jog nyilvános rendes tanára volt a VI. fizetési osztályban. Utóbbi helyen 1920-ban helyettes igazgatónak is megválasztották, igaz hivatali idejét – Debrecenbe távozása miatt – nem tölthette ki. Azt is tudjuk, hogy 1921-ben helyettesként közgazdaságtant is előadott.¹⁰

Marton addigi tudományos teljesítményének és oktató tevékenységének elismerését jelentette, hogy 1921-ben a debreceni jogi kar meghívta őt a Római jogi Tanszékre. A meghívás körülményei jól mutatják azt a tekintélyt, amit a fiatal jogtudós másfél évtized alatt kivívott magának.

Az eseményeket az vezette be, hogy hosszan elhúzódó eljárás után Kiss Gézát, a római jog professzorát 1920 nyarán felfüggesztették állásából,¹¹ és a korábbi tanévhez hasonlóan¹² Bacsó Jenőt bízták meg a római jog helyettesítésével. A Kari Tanács csak 1921. május 21-i ülésén küldött ki egy bizottságot a Római jogi Tanszék betöltésének tárgyában. A bizottság Tóth Lajos elnökből, Mártonffy Marcell jegyzőből és Bacsó Jenő előadóból állt. Ők első ülésükön megállapították, hogy a tanszéket legkésőbb az 1921/22. tanév I. félévétől be kell tölteni. Bacsó Jenő indokolt javaslatot készített a tárgyban, melyet a bizottság június 10-én tárgyalta. Bacsó javaslata a következőképpen szólt:

„*A debreceni m. kir. Tisza István tudományegyetemen megüresedett római jogi tanszék betöltésére nézve javaslattétel céljából alulírott bizottság küldetvé [sic!] ki, tisztelettel javasoljuk, hogy az üresedésben lévő római jogi tanszék a szerv. szab. 26.*

⁷ ZLINSZKY, *Marton...*, i.m., 99.

⁸ Uo.; Vö. ECKHART, i.m., 677.

⁹ Annak ellenére, hogy Marton Géza tanári és tudósi habitusára jelentős befolyással lehettek a máramarosszigeti és kecskeméti évek, életének ezen időszakáról alig van adatunk. Még az 1931-es kecskeméti jubileumi kiadvány (amelyben Marton maga egy tanulmánnyal jelentkezett) történeti része sem említi ottani tanárkodását. Vö. KOVÁTS Andor, *Vázlatok a kecskeméti jogakadémia történetéhez* = Emlékkönyv a Kecskeméten működő Egyetemes Református Jogakadémia fennállásának századik évfordulójára: 1831-1931, Kecskemét, 1932, 3-79.

¹⁰ Vö. BÁLINTNÉ MIKES Katalin, *A református jogakadémia története az évkönyvek tükrében* = Uő., *A kecskeméti Református Jogakadémia évkönyvei: Repertórium* (Bács-Kiskun megye múltjából VIII), Kecskemét, 1983, 17-18.

¹¹ Kiss Gézára vö. MADAI Sándor, *Kiss Géza: Az elfeledett római jogász* = *A Debreceni Tudományegyetem jogász rektorai (1915-1947)*, szerk. P. SZABÓ Béla, MADAI Sándor, Debrecen, 2002, 53-73. valamint ebben a kötetben MADAI Sándor, *Kiss Géza*.

¹² *Kari-Jegyzőkönyv* 1919. június 5. 3.sz.

és 28. §-ai alapján meghívás útján töltsék be és pedig már a jövő tanév I. felétől kezdődőleg.

Indokaink a következők: Jog- és államtudományi karunk már más alakalommal is arra a helyes elvi álláspontra helyezkedett, hogy az őt megillető meghívási jogot ahol csak lehet, gyakorolja is. Különösen kívánatos ez a tudományos szempontok érvényesülése végett; ha pedig olyan valaki található, akiben a tudományos, a tanári és az egyéni arravalóság különös képen meg van, ha található olyan valaki, aki mellett a most említett szempontokból mások figyelembe aligha jöhetnek: úgy a tanszéknek meghívás útján való betöltése nemcsak kívánatos, de mai nehéz viszonyaink között, amikor jog- és államtudományi karunk s közvetve egyetemünk kellő színvonalának fenntartása céljából minden rendelkezésünkre álló módon törekednünk kell a legkiválóbb tanerők megnyerésére, egyenesen szükséges...” Bacsó jelzi, hogy a bizottságnak már most lenne ötlete a meghívandó tanár személyével kapcsolatban, de a Karnak előbb arról kell döntenie, hogy valóban gyakorolni akarja-e a meghívás jogát. Majd így folytatja: „Most csak egészen röviden arról akarunk némi képet nyújtani a tekintetes Karnak, kik azok akik pályázat [sic!] hirdetés esetében, abban részt vennének és esetleg figyelembe vehetők volnának.

Azokról, akik hazánkban a római joggal tudományosan és irodalmilag foglalkoznak, igen könnyű áttekinthető képet nyújtanunk, mert hazai viszonyaink között ilyen elméleti és történelmi jelentőségű studium művelésére majdnem kizárólag csak azok adják magukat, akik ennek a tárgynak egyetemi vagy jogakadémiai tanárai.

Ezidőszerint a római jognak egyetemeinken négy habilitált egyetemi tanár van, és pedig a bpesti kir. magyar egyetemen dr. Marton Géza, kecskeméti jogakadémiai tanár; a kolozsvári m. kir. Ferenc József tudományegyetemen dr. Réthely Ferenc volt kassai jogakadémiai tanár és Meltz Balambér; a pozsonyi m. kir. Erzsébet tudományegyetemen pedig dr. Személyi Kálmán nagyváradi kir. jogakadémiai tanár. Ezekon kívül a római jog körébe vágó dolgozatokat írtak, de eddigelő hazai egyetemeinken tudomásunk szerint még habilitálva nincsenek: dr. Balog Elemér, dr. Schwartz Bertalan és Német Arthur közokt. min. osztálytanácsos.

Ezek közül aligha jöhet figyelembe dr. Schwartz Bertalan, aki a lipcsei egyetem magántanára s kinek több munkája a német szakfolyóiratokban elismerő méltánylásban részesült ugyan, de állandóan Németországban tartózkodik s nem valószínű, hogy magyar egyetemi katedrára pályáznék; továbbá dr. Balog Elemér, akit karunk a habilitációra nem tartott méltónak.

A többi római joggal foglalkozók a fentebb felsoroltak eddigi irodalmi munkásságát, melynek részletesebb ismertetését a tekintetes Kar határozata után fogjuk adni, következőkben terjesztjük elő:”

Következik ezután dr. Német Arthur két, dr. Réthely Ferenc négy, dr. Meltz Balambér nyolc, dr. Személyi Kálmán három kisebb-nagyobb jelentőségű római jogi tanulmányának felsorolása.

Végül Marton Géza kilenc nyomtatásban megjelent, illetve „gépírással készített kéziratban” ismert tanulmánya említetik meg a következő megjegyzés előtt: „A római magánjog elemeinek tankönyve (Instituciók) elkészítve körülbelül a kötelmi jog közepéig, melyek eddigelő nyomtatásban a nehéz nyomda-viszonyok miatt nem jelenhettek meg.”

Majd a javaslat így folytatódik: „Ezekben soroltuk fel a szóhajóható római joggal foglalkozók tudományos működését. Ha a tekintetes kar a tanszéknek meghívás út-

ján való betöltése mellett foglal állást, nevezettek tudományos működését részlete-
sebben fogjuk ismertetni s annak belső értékét megvilágítani. De már most jelezzük,
hogy a felsoroltak közül dr. Marton Géza úgy tudományos, mint tanári és egyéni
qualitásánál fogva annyira kiemelkedik, hogy pályázat esetében is bizottságunk csak
mellette foglalhatna állást s éppen ez vezette bizottságunkat egyéb szempontok mel-
lett arra, hogy a tanszék meghívás útján való betöltését javasolja. Ezt részletesen
fogjuk a tekintetes Kar határozata után megindokolni és már most megemlítiük,
hogy Marton Gézának említett kiváló tulajdonságai indították kétségkívül a debrece-
ni és pozsonyi egyetem tanári székeinek betöltésére 1914-ben kiküldött jelölő bizott-
ságot arra, hogy Marton Gézát az egyik egyetem jogi tanszékére az első helyen jelöl-
je.

Hogypedig a tanszék meghívás útján való betöltését javasoljuk, azt a fentebbieken
kívül indokoljuk még azzal is, hogy egyetemünkön a római jogi tanszék immáron az
1918/19-iki nyári pótszemeszter óta helyettesítés útján van ellátva, ami egy ilyen
fontos tanszéknél nem kívánatos, annak mielőbbi betöltése tehát annál inkább szük-
séges, mivel a jog- és államtudományi karon ezidőszertől több tanszék helyettesítés
útján láttatik el s több olyan tantárgy van, melynek részére második tanszéket szer-
vezni, illetőleg új tanszéket felállítani elsőrendű szükség. Hogy ez a mai nehéz viszo-
nyok között mikor következik be, a megüresedett tanszékeket alkalmas tanerőkkel
mikor lesz lehetséges betölteni, előre megmondani nem lehet.

Ha tehát a római jogi tanszékre – bizottságunk meggyőződése szerint most még a
legértékesebb tanerő is megnyerhető –, már csak azért is meghívás útján való betöl-
tés mellett kell döntenünk, mert így a tanszék betöltése sokkal gyorsabban megtör-
ténhetik, mint az időrabló pályázat útján való betöltés esetében. Már pedig karunk
adott viszonyai között a tanszékek mielőbbi betöltése is elsőrendű szükség.¹³ Bacsó
előterjesztése Marton Géza megbecsültsége mellett képet ad arról is, milyen hely-
zetben volt a Kar a háború és a forradalmak után. A javaslat az 1921. június 18-i
ülésem került a Kari Tanács elé, ahol a bizottságot a részletes javaslat kidolgozásá-
val bízták meg.¹⁴

Ennek megfelelően a bizottság június 23-án egy terjedelmesebb javaslatot készített,
melyben valamivel részletesebben mutatják be a jelöltek római jogi munkásságát,
de itt is leginkább Marton munkásságát méltatják. Alapos bemutatásra került a
„Furtum, mint delictum privatum” (1911) című könyve, melyet így jellemez a bi-
zottság: „Eddigél ez a legterjedelmesebb római jogi monográfia, mely magyar nyel-
ven megjelent. Így már ezért is figyelmet követel magának.” Kisebb munkáiról azt
írták, hogy azok tükrözik a „szerző erős gyakorlati érzékét is, amellyel a klasszikus
minta értékeit hasznosítani igyekszik, de az egyoldalú szaktudós elfogultsága nélkül.
Ebben a tekintetben szemelláthatólag a Jhering féle irányzat hatása alatt áll.”
Hangsúlyozták, hogy Marton munkásságát a külföldi irodalom is figyelemre méltat-
ja, és utaltak arra, hogy több munkája nyomdakész állapotban vár a megjelenésre:
„... Így A szerződéses adós felelőssége a klasszikus római jogban c. kecskeméti tanári
székfoglaló értekezés, továbbá A lopás, mint magánjogi jelenség c. modern jogi ta-
nulmány. A custodiae praestatio tana a római jogban s a római magánjog elemeinek

¹³ Jegyzőkönyv a római jogi tanszék betöltése tárgyában kiküldött bizottság 1921. évi június hó 10-én
tartott üléséről. Csatolva: Kari-Jegyzőkönyv 1921. június 18.

¹⁴ Kari-Jegyzőkönyv 1921. június 18. 436. sz

tankönyve/institúciók elkészítve kb. a kötelmi jog közepéig – kétségtelen, hogy Marton Géza nemcsak tud, hanem akar is dolgozni s dolgozik is a tudomány és magyar jogi irodalom nagy nyereségére.” Az előterjesztésben Marton életrajzána rövid ismertetése után következik a javaslat összegzése: „Marton Géza nemcsak mint tudós, nemcsak mint jogi író, de mint tanár s mint ember is nagy nyereséget jelent egyetemünkre. 14 éves tanári pályáján köteleességtudás, tárgyilagosság, igazságérzet, hallgatóival szemben megértő jóakarat, gondolkodásában és cselekedetében hazafias és vallás-erkölcsi alaphól fakadó világnézet vezérli és irányítja, miról bizottságunk egyik tagjának, ki nevezettel több éven át egy jogakadémián működött, alkalma volt meggyőződni.” Egyebekben Bacsó megismétli a bizottsági javaslat korábbi változatának fejtegetéseit.¹⁵

A bizottság egyhangúan elfogadta a javaslatot, és azt a Kar 1921. július 7-i ülése elé terjesztette. Ezen az ülésen ugyan több professzor nem tudott jelen lenni, mégis sürgősséggel tárgyalta a javaslatot, mivel Tóth Lajos egy Szentpéteri Kun Béla prodékánnak küldött magánlevélben bizonyos Budapesten „... nyert információk alapján is sürgősnek jelzi a római jogi tanszék betöltése ügyében végleges határozat hozatalát.”¹⁶

Bacsó előterjesztése után a bizottsági munkálat másolatát a jegyzőkönyvhöz csatolandónak rendelte a tanács és az „... előterjesztett javaslatnak titkos szavazás útján egyhangúlag történt elfogadásával kimondja, hogy az üresen lévő római jogi tanszékre dr. Marton Géza kecskeméti ref. jogakadémiai tanárt nyilvános rendes tanárral meghívja és utasítja a prodékánt, hogy nevezettet a meghívásról értesítvén, tőle a meghívás elfogadása tekintetében nyilatkozatot vegyen ki, s annak beérkezése után terjessze a VKMiniszter úr elé a kar azon határozatát, mellyel kéri a miniszter urat, hogy dr. Marton Gézána tudományegyetemünk jog- és államtudományi karán szervezve lévő római jogi tanszékre ny. r. tanárral kinevezését a kormányzó Úr Ő Főméltóságánál kieszközölni méltóztatssék.”¹⁷

A kinevezés hamarosan be is következett, hiszen 1921. november 16-án Marton már meg is jelent a kari ülésen, ahol meghatott szavakkal mondott köszönetet a Kar jóindulatáért.¹⁸

Valószínűleg csak a következő félévben vette át a Római jog előadását Bacsó Jenőtől és ezután hat szemeszteren át, heti nyolc-nyolc órában ő volt a tárgy rendes előadója. Ezen idő alatt szemináriumot és speciális kollégiumot azonban nem hirdetett.¹⁹ Előadásait a – mint láttuk – már korábban elkezdett, de Debrecenben befejezett – és rögtön első oktatott szemesztere után kiadott – legendás tankönyve alapján tartotta.²⁰

Marton azonnal bekapcsolódott a Kar oktatási üzemébe, már az 1922/23. tanévben kinevezték az I. alapvizsga-bizottság elnökének.²¹ 1923. szeptemberében „utólag”

¹⁵ Jegyzőkönyv felvétetett a római jogi tanszék betöltésére nézve javaslattétel céljából kiküldött bizottság 1921. június hó 23-án tartott üléséről. Csatolva: Kari-Jegyzőkönyv 1921. július 7.

¹⁶ Kari-Jegyzőkönyv 1921. július 7. 447. sz.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Kari-Jegyzőkönyv 1921. november 16. 10. sz.

¹⁹ Vö. HOLLÓSI, i.m., 29-31.

²⁰ A római magánjog elemeinek tankönyve: Institúciók, Debrecen, 1922, 323 p.; Debrecen, 1925², 319 p.; Debrecen, 1928³, 328 p.; Debrecen, 1937⁴, 314 p.; Debrecen 1943⁵, 351 p.; Debrecen, 1947⁶, 387 p.

²¹ Kari-Jegyzőkönyv 1922. május 24.

heti öt órás kollégiumot hirdetett *A magyar magánjog elemei* címmel,²² ami aztán a II. félévben már a tanrendben is megjelent (először és utoljára).²³

Az irodalomban ritkán emlegetett tény az, hogy az *ex asse* római jogásznak tekintett Marton Géza viszonylag hamar, mindössze hat szemeszter után feladta római jogi katedráját és „átnyergelt” a Kereskedelmi- és Váltójogi tanszékre. A tanszék 1922 eleje óta betöltetlen volt a főtárgyat Bacsó Jenő helyettesítőként adta elő öt szemeszteren át. Az 1924/25. tanév első félévében Marton vette át a helyettesítő szerepét,²⁴ s talán ekkor született meg az ötlet, hogy rendes tanárként átvegye a tanszéket.

Ma már nem rekonstruálhatók azok a háttéresemények, amik ahhoz vezettek, hogy a Kari Tanács valamikor 1924 első felében a kereskedelmi jogi tanszék betöltése tárgyában bizottság küldjön ki Bacsó Jenő elnökletével. A bizottság végeredményben azt az előterjesztést tette, hogy a régóta fennálló üresedés megszüntetésére a legmegfelelőbb megoldás az lenne, ha a tanszékre²⁵ „... a kar dr. Marton Gézát, egyetemünkön a római jog ny.r. tanárát hívná meg, illetve nevezettnek ezen tanszék-re leendő kinevezése iránt tenne javaslatot a vall. és közokt. Miniszter Úrhoz...”, pályázat kiírása nélkül.²⁶ A javaslat azon a megfontolásból született, hogy az akkori viszonyok között talán könnyebb lehet a római jogi katedra betöltésére alkalmas külső tanerőt találni, mint a kereskedelmi- és váltójogi tanszékre.

A bizottság saját jegyzőkönyvéhez egyúttal csatolta Marton nyilatkozatát, hogy a „meghívást, illetve áthelyezést elfogadja.”²⁷ A Kar tanácsa az előterjesztést egyhangúan megszavazta. Ennek megfelelően 1925. január 10-én a Kormányzó a kereskedelmi- és váltójogi rendes tanárává nevezte ki Marton Gézát.²⁸ Ugyanezen az ülésen megbízták, hogy a félév végéig helyettesként lássa el a római jog előadását, ugyan-

²² Kari-Jegyzőkönyv 1923. szeptember 27. 48. sz.

²³ Tanrend 1923/24. II. félév, 6.

²⁴ Tanrend 1924/25. I. félév., 7; Kari-Jegyzőkönyv 1924.május 30. 313. sz.

²⁵ Kari-Jegyzőkönyv 1924. június 6. 327. sz.

²⁶ Az előterjesztés a következőképpen indokol: „Ez iránybani érdeklődéseink eredményeként minden kétséget kizáróan megállapíthatjuk, hogy a tanszék betöltésére tudományos és személyi tekintetben is alkalmas szorosan szakbeli képesítésű és kellő tudományos eredményeket is felmutató jelöltet, kire a tanszék ellátását teljes megnyugvással bízhatnók, nem találunk, s ílyet egy meghirdetendő pályázattól sem várhatnánk. Így a figyelemnek a rokon szakok képviselői felé kellett irányulnia.

E tekintetben a tanszék betöltésére elsősorban Dr. Marton Géza kartársunk jöhet szóba, akinek nemcsak a történeti római jog, de az egyetemes magánjogi dogmatika, speciáliter a mai magánjogok iránt való tudományos érdeklődése is karunk tagjai előtt közvetlenül ismeretes. Ezt bizonyítják nemcsak ily irányú tudományos dolgozatai ..., hanem római jogi tankönyvének (1922) dogmatikus és modern jogra is figyelemmel levő iránya, valamint az a körülmény is, hogy az utóbbi tanévben szaktárgyával párhuzamosan magyar magánjogi előadásokat is tartott. Végül már maga az a tény is, hogy jelenleg e tanszék helyettesítésére vállalkozik.

Másoldalról remélhető, hogy nevezett kartársunknak a római jogi előképzettsége további tudományos működésének biztos alapja lesz. Ez utóbbi szempontból legyen szabad rámutatnom a közel múltból két hasonló praecedens esetre nevezetesen Szász Schwarzs Gusztáv és Helle Károly professzorok átmenetelére a római jogról a kereskedelmi és váltójogi tanszékre.”

²⁷ Csatolva: Kari-Jegyzőkönyv június 6. 327. számhoz. A melléklet szerint Marton így írt: „Remélem, hogy a magánjogi elmélet klasszikus anyagának, a római jognak művelésében eltöltött 17 évi munkásságom hasznos segítségemre lesz annak a törekvésnek és ambíciómnak megvalósításában, hogy ezen új tanszakomnak az egyetemes európai színvonal mértékére tekintő művelésével a Kar megtisztelő bizalmának a Kar tekintélyéhez méltó módon megfeleljek.” 1924. június 5-én kelt nyilatkozat.

²⁸ Kari-Jegyzőkönyv 1925. február 10. 186. sz.

akkor egy öttagú bizottságot alakítottak a Római jogi Tanszék betöltésének előkészítésre.²⁹

Azonban a tanári kar reményei, hogy a Római jogi Tanszékre könnyű lesz megfelelő tanerőt találni nem igazolódtak be. A tárgy oktatását helyettesítésekkel oldották meg: hol maga Marton (1924/25. tanév II. félév, 1927/28. I. félév), hol Bacsó Jenő (1925/26., 1926/27. tanév,) adta elő a tárgyat. Marton azonban új főtárgya és annak szemináriuma mellett elkezdett római jogi tárgyú foglalkozásokat tartani: *Institúció gyakorlatok* (1925/26. II. félév, 1926/27. II. félév) címmel szemináriumot, míg *A 12 táblás törvény maradványai* (1925/26. I. félév), és *Római civiljog* (1926/27. I. félév) címmel speciális kollégiumot hirdetett.³⁰ Érdekes módon speciális kollégiumot Marton csak ezen években hirdetett, valószínűleg ekkor volt rá ideje és órakerete.

Marton Géza hatodfél féléven keresztül volt a kereskedelmi- és váltójog nyilvános- és rendes tanára (1924/25. tanév II. félév – 1926/27. II. félév.) A főtárgyi előadások mellett *Szemináriumi gyakorlatok* (1926/27. I. félév) és *Kereskedelmi jogi praktikumot* (1926/27. II. félév) tartott és *Kereskedelmi társaságok* címmel speciális kollégiumot is hirdetett (1925/26. I-II. félév).³¹ Mivel visszahelyezési kinevezése csak 1927 novemberében kelt,³² még az 1927/28. tanév I. félévében is ő vitte a kereskedelmi jogi előadásokat és szemináriumot.

Ugyanis Marton Géza visszatért eredeti tanszékére, a Római jogi Tanszékre. Esetleges visszatérésének első jele az volt, hogy 1927 márciusában lemondott a Római jogi Tanszék betöltését előkészítő bizottságban viselt tagságáról, s helyére a kar Haendel Vilmost jelölte ki.³³ Néhány hónappal később nevezett bizottság a Kari Tanács elé terjesztett a javaslatában már „*az üresedésben lévő római jog tanszéknek dr. Marton Géza ny.r. tanár meghívása útján betöltését indítványozza.*”³⁴ Az ülésen Marton bejelentette, hogy már korábbi írásbeli nyilatkozatában is „*... kijelentette, hogy a római jogi tanszékre leendő visszaállítást, amennyiben azt a kar szükségesnek és helyesnek látja, a maga részéről elfogadja, kijelenti azonban, hogy a római jogi tanszékre visszaállítatását ő sem nem kezdeményezte, sem senkitől nem kérte s most sem kéri, csupán a kar határozatának engedelmeskedve s a Kar iránt való tiszteletből hajlandó a visszahívást elfogadni, ha a Kar ezt közérdekből szükségesnek látja. Kéri ezen nyilatkozatának jegyzőkönyvbe foglalását.*” Az ülésen a tanártársak egyhangúan Marton meghívása mellett döntöttek.³⁵

²⁹ *Kari-Jegyzőkönyv* 1925. február 10. 187. és 188. szám. A bizottság tagjai Kun József dékán, Kun Béla, Tóth Lajos, Bacsó Jenő és Marton Géza lettek.

³⁰ Vö. a vonatkozó tanrendekezt és HOLLÓSI, i.m., 30-31.

³¹ HOLLÓSI, i.m., 105-106.

³² *Kari-Jegyzőkönyv* 1927. november 10. 94. sz.

³³ *Kari-Jegyzőkönyv* 1927. március 29. 218. sz.

³⁴ *Kari-Jegyzőkönyv* 1927. június 18. 286. sz.

³⁵ Ugyanezen az ülésen tett jelentést a Kar által „*a Dr. Marton Géza meghívásának felső helyen történt honorálása esetén megüresedő kereskedelmi és váltójogi tanszék betöltésére kiküldött bizottság*” elnökeként Tóth Lajos, aki ismertette, hogy nevezett bizottság egyhangúlag Dr. Trócsányi József sárospataki református akadémiai jogtanár meghívását proponálta. A Kar szintén egyhangúan szavazta meg a megoldást. *Kari-Jegyzőkönyv* 1927. június 18. 288. sz. A meghívásból azonban nem lett semmi, 1927 novemberében a miniszter pályázat kiírására szólította fel a Kart. *Kari-Jegyzőkönyv* 1927. november 10. 95. sz. A tanszék 1930 augusztusáig helyettesítéssel volt betöltve.

A visszatérés zökkenőmentessége érdekében a kereskedelmi- és váltójog előadását az 1927/28. tanév I. félévében helyettesként még Marton vitte, a II. félévében azonban már Bacsó adta elő, szintén helyettesként.³⁶

Marton ezután szinte teljes figyelmét a római jog oktatásának szentelte. Folyamatosan hirdetett *Szemináriumi gyakorlatokat*, melyek témáját csak egy tanévben konkretizálta. Az 1934/35. tanévben a tanrendben *A lex Aquilia fejezete a Digestákban: szövegolvasás felsőbb évfolyamú hallgatók számára* című foglalkozás szerepelt. Oktató munkájának, hallgatókkal való foglalkozásának intenzitását ebben az időszakban mi sem jelzi jobban, minthogy ekkor indította el pályájukon – később neves római jogászokká váló – tanítványait, Visky Károlyt és Brósz Róbertet.³⁷

De Marton az egyetemi és kari feladatok megoldásából is szorgalmasan kivette a részét. 13 éven keresztül (1924-1936) volt az egyetemi Diákjóléti Bizottság egyik jogász-tagja, négy tanéven át a leánykollégium felügyelő bizottságának és nyolc éven keresztül az egyetemi Könyvtári Bizottságnak tagja. A '20-as évek elején egy évig a tanári Lakás(építő) Bizottságban, a '30-as évek közepén két évig a Területrendező Bizottságban dolgozott.³⁸ Több éven keresztül vett részt a kari tandíjmentességi, illetve a tanulmányi kedvezményi testület munkájában.³⁹ Az ifjúsági segélykönyvtár vezetője is ő volt éveken keresztül a '20-as évek második felében.

Számtalan eseti megbízást kapott, s nagyon hamar a Kar egyik véleményformáló, aktív professzorává nőtte ki magát, akinek szavára mind oktatási, mind adminisztratív kérdésekben sokat adtak kollégái.

Rengeteget dolgozott annak ellenére, hogy kezdetben bizony mostoha körülmények között élt Debrecenben. Debreceni pályafutása elején, 1922-ben jelezte a Karnak, hogy lakhatása megoldatlan: mivel a nagyerdei tanári lakások legkorábban egy éven belül készülhetnek el (végül nyolc év lett belőle), „... s miután a városban jelenleg hónapos szobát sem lehet szerezni tisztviselőnek hozzáférhető áron”, ezért kérte, hogy az egyik kari helységben, a Tanácsterem elnevezésű, kevésbé használt szobában húzhassa meg magát ideiglenesen. A Kar ezt meg is engedte neki, de mivel várható volt a statisztika és a büntetőjogi tanszék betöltése is, sürgető kéréssel fordult az Egyetemi Tanácshoz, hogy – mivel a körülmények „nemcsak az egyetemi tanári állás méltóságát sértik, de a tanítás eredményességét is veszélyeztetik” –

³⁶ *Tanrend 1927/28. I. félév, 8.; Tanrend 1927/28. II. félév, 5.* De más tárgyak oktatásába is be tudott kapcsolódni szükség esetén: az 1929/30. tanév első félévére Szentpéteri Kun Béla szabadságolását kérte, ezért a helyettesítésével – az egyházjog oktatásában – Marton Gézát bízták meg. Vö. *Kari Jegyzőkönyv* 1929. június 26. 351. sz.

³⁷ Ehhez vö. P. SZABÓ Béla, „Ernyedetlen szorgalommal”: Visky Károly és Brósz Róbert tanulmányai a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetemen = Ünnepi kötet dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára, szerk. JAKAB Éva, POZSONYI Norbert, Acta Universitatis Szegediensis – Acta Juridica et Politica, 76, Szeged, 2014, 313-336. Brósz Róbert így emlékezett debreceni mentora foglalkozásaira: „Nagyszerű pedagógus volt. Nem elégedett meg az anyag leadásával, hanem korát jóval megelőzve – bizonyos gyakorlati órákat is tartott. Mind a mai napig megvan egy általa javított jogesetmegoldásom. Marton Géza ugyanis azon volt, hogy a kezdő jogászokat a gyakorlati élet felé is elindítsa. Órái keretében többször tartott jogesetmegoldásokat – fakultatív jelleggel – s azokat kijavítva, megbeszélve rengeteget tett az oktatás gyakorlatiassága felé... Az előadásokon és gyakorlatokon kívül Marton Géza speciálkollégiumot is tartott. Ezen tíz-tizenöt jobb és latinul tudó hallgató az ő vezetésével olvasta a Digestát. Magyarázatai rendkívül sokat segítettek az anyag mélyebb megismeréséhez.” Vö. BRÓSZ, i.m., 30.

³⁸ HOLLÓSI, i.m., 294-295.

³⁹ HOLLÓSI, i.m., 296.

a nagyerdei tanári lakások minél előbbi elkészülését szorgalmazza és biztosítsa.⁴⁰ A nagyerdei professzori villák elkészültével aztán – több tanártársával együtt – méltó elhelyezéshez jutott ő is.

Marton Gézát kétszer érte az a megterhelő megtiszteltetés, hogy a jogi kar dékánjává választották: előbb az 1927/28.,⁴¹ majd az 1936/37. tanévre,⁴² amely egyben utolsó itteni éve is lett.

A kari jegyzőkönyvekben kevés nyoma van annak, hogy Marton hivatalosan külföldi kutatóútra ment volna. Az egyik ilyen ritka alkalom volt, midőn 1935 júniusában engedélyt kapott, hogy (esetleg feleségével együtt) térítési díj mellett a berlini *Collegium Hungaricum*-ban a szünidőben megszállhasson.⁴³ Hasonlóképpen az 1936/37. tanév végén kért és kapott Marton másfél hónapnyi (július 5. – augusztus 25.) szabadságot a minisztertől.⁴⁴

Ugyanezen az ülésen újolag az I. alapvizsgálati bizottság elnökévé választották,⁴⁵ vagyis hivatalosan nem igazán volt „előszele” annak, hogy Martont is elérje a kiemelkedő vidéki professzorok sorsa,⁴⁶ a budapesti egyetemre történő meghívás.

Az 1937/38. tanév első kari tanácsülésén Kováts Andor dékán azonban bejelentette, hogy „... a kormányzó Úr Ő Főméltósága 1937. évi június hó 30-án kelt legfelsőbb elhatározásával dr. Marton Géza ny.r. tanárt a kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetemre méltóztatott kinevezni.” Egyúttal javasolta, hogy a Kar a következő határozatot hozza: „*Karunk őszinte szerencsekívánatait fejezi ki Marton Géza távozó kartársunknak, akit mint jeles tudóst és melegszívű baráti kartársat egyaránt valamennyien nagyrabecsültünk. Ebbeli tiszteletünket és szeretetünket iránta továbbra is valamennyien megőrizzük. Marton Gézát viszont arra kérjük, hogy ő is hasonlóképp tartson meg bennünket szíves barátságában. Adja a Mindenható, hogy jó egészségben, teljes munkakedvben a magyar jogtudomány dicsőségére még sok éveken át dolgozhassék szaktudománya szolgálatában.*”⁴⁷ A Kar egyhangúan elfogadta az előterjesztést. Ezen az ülésen a Kar eldöntötte, hogy kérvényezik, Marton lakását Bozóky Ferenc kaphassa,⁴⁸ valamint, hogy a római jogi szeminárium átvételére a Kar Bacsó Jenőt küldi ki, aki egyébként is megbízást kapott a római jogi előadások helyettesítésére.⁴⁹ Októberben pedig a Kar arról döntött, hogy három tanszék (köz-

⁴⁰ Kari-Jegyzőkönyv 1922. szeptember 25. 86. sz.

⁴¹ Marton dékánná választása nyolc szavazattal, két másik jelölt egy-egy szavazatával szemben. Vö. Kari-Jegyzőkönyv 1927. június 1. 285. sz.

⁴² Ismét nyolc szavazatot kapott, míg Kováts Andorra egy szavazat jutott. Kari-Jegyzőkönyv 1936. június 6. 209. sz.

⁴³ Kari-Jegyzőkönyv 1935. június 24. 465. sz.

⁴⁴ Kari-Jegyzőkönyv 1937. június 24. 294. sz.; Marton az időt külföldi tanulmányútra használta fel, amelyre – mint később kiderült – a miniszter 400 Pengő tanulmányúti segélyt engedélyezett „*az egyetemi rendes javadalom terhére.*” Kari-Jegyzőkönyv 1937. október 21. 36. sz.

⁴⁵ Kari-Jegyzőkönyv 1937. június 24. 325. sz.

⁴⁶ Korábban ez történt Márffy Ede, és Nizslovsky Endre debreceni professzorokkal is. Vö. ebben a kötetben: SZABÓ Anita, P. SZABÓ Béla, *Szentkirály-szabadjai Márffy Ede*, és BALOGH Judit, *Nizslovsky Endre*.

⁴⁷ Kari-Jegyzőkönyv 1937. szeptember 3. 1. sz.

⁴⁸ Kari-Jegyzőkönyv 1937. szeptember 3. 13. sz.

⁴⁹ Kari-Jegyzőkönyv 1937. szeptember 3. 17. és 18. sz. Bacsó helyett a kereskedelmi jog előadására Zachár Gyula kapott felkérést. Tevékenységükre vö. ebben a kötetben: BALOGH Judit, *Bacsó Jenő*; SZIKORA Veronika, *Zachár Gyula*.

tük a római jogi)⁵⁰ betöltésének előkészítésére bizottságokat küld ki. A római jogi tanszék (viszonylag hamar) egy év múlva, a másik kettő csak 1940 őszén került betöltésre.

Marton mindvégig a Kar meghatározó személyisége volt. Megbecsültsége tekintetében legyen elegendő az aktuális rektor, Tankó Béla szavait idézni, melyet rektori jelentésében fogalmazott meg: „*Marton Gézától meg kell válnunk, mert a budapesti egyetem római jogi tanszéke igényli őt, tudományágának első mesterét magyar földön. Nem jött meglepetésül ez a fordulat, előkészülhettünk rá, mégse tudunk szabadulni a melancholia érzésétől, mikor búcsúznunk kell tőle, akiben nem csak a tudóst becsültük, akinek tudásánál csak a szerénysége nagyobb, nemcsak a szakembert, akinek neve díszet adott az egyetemnek, hanem az embert, akinek judiciuma éles és tiszta, mint a mély vízű tengerszem, és meleg szíve ezt a judiciumot a legtisztább emberszeretet szolgálatába állítja, melyet kartársai és tanítványai egyformán éreztek, mint egy magasabb rendű bölcsesség csendes és derült fényének áradását. Itt marad velünk az a tudat, hogy a legkiválóbbat ezúttal is a mi egyetemünk adhatta annak a helynek, amely igényt tarthat rá, s reméljük, hogy egészen ő se tud elszakadni ettől az alma matertől, ahol annyi magvetésének aratását láthatta, s fogja még látni a távolból is.*”⁵¹

Marton Géza valóban nem szakított meg minden kapcsolatot Debrecennel, hiszen tankönyvének 5. és 6. kiadása – távozása után is – Debrecenben jelent meg, s a háború alatt is időt szakított arra, hogy az atyai kollégája, Szentpéteri Kun Béla 70. születésnapjára készülő emlékkönyvét egy fontos – tanait mintegy összefoglaló – tanulmánnyal gazdagítsa.⁵²

Az utóbb Kossuth-díjas, összesen 100 szemesztert tanító, az ELTE díszdoktorává avatott Marton Géza nem utolsósorban debreceni időszaka tudományos eredményeinek elismeréseképpen 1939-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett, és talán még itteni időszakában kapta meg a nagy elismertségre utaló felkérést, hogy dolgozza ki a kártérítési és felelősségi részeket a Szladits-féle *Magyar Magánjog* kötelmi jogi kötete számára.⁵³

II. MUNKÁSSÁGA

S ezzel tulajdonképpen át is tértünk már Marton Géza debreceni éveit kifejtett tudományos munkásságának rövid értékelésére.⁵⁴ Áttekintésünk során a debrece-

⁵⁰ A másik két tanszék a nemzetközi jogi és jogbölcészeti, valamint a közigazgatási és pénzügyi jogi volt. A szintén vakáns Kereskedelmi- és Váltójogi tanszék betöltésével a Kar ekkor nem kívánt foglalkozni. *Kari-Jegyzőkönyv* 1937. október 20. 87. sz.

⁵¹ TANKÓ Béla, *Rectori beszámoló jelentés a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem 1936-37. tanévi állapotáról és működéséről*, ÉK., 1936/37, 207.

⁵² MARTON Géza, *A klasszikus római felelősségi rendszer „elszubjektivizálódása”* = Emlékkönyv Szentpéteri Kun Béla hetvenedik születésnapjára, Debrecen, 1946, 330-345.

⁵³ MARTON Géza, *Kártérítés* = Magyar magánjog, III., szerk. SZLADITS Károly, Budapest, 1941, 358-399; Uő., *Kártérítési kötelek jogellenes magatartásból* = Magyar magánjog, IV., szerk. SZLADITS Károly, Budapest, 1942, 781-942. (Különnyomatként együtt: Budapest, 1942, 210 p.)

⁵⁴ A debreceni oeuvre legfontosabb munkáit nálunk hivatottabbak – jelentőségüknek megfelelően – többször is elemezték már. Legyen elég utalni itt a fennebb már citált munkákra. Vö. ASZTALOS, i.m.; ZLINSZKY, *Marton Géza, a civilista, i.m.*; VISKY, i.m., CSEHI, i.m.. Lásd ezeken túl: PÓLAY Elemér, *A római*

ni évekhez köthető publikációkat három, de ténylegesen négy csoportba sorolhatjuk be. Kiemelkedő tudományos teljesítményként külön kell röviden szólnunk nemzedékek szemléletét meghatározó tankönyvről. Emellett meghatározó hányadot tesznek ki azon „debreceni” írásai, melyek a jogászképzés problémáival és jobbítása lehetőségével foglalkoznak. Harmadik csoportként azon munkái említendők, melyek a felelősség és a kártérítés kérdésével foglalkoznak római jogi források illetve a hazai és külföldi (német, francia) jogalkotás és joggyakorlat vizsgálatával.

Mint fennebb láttuk, Marton már kecskeméti évei alatt elkezdte lejegyezni előadásait, s első teljes debreceni tanévét azzal kezdte, hogy új tankönyvet adott hallgatói kezébe („*A római magánjog elemeinek tankönyve: Intitúciók*”). A könyvvel az igényes hallgatókat kívánta szolgálni, nekik akarta a jogi jelenségek tekintetében tartós tapasztalatokra támaszkodó fejlődéstörvények és elméletek tárházát felkínálni: jogot tanítani a római jog példáján.⁵⁵ Marton felfogásában tehát a római jog olyan jogtörténeti érték, amely tanulása révén a joghallgató lehetőséget kap arra, hogy „*egy évezredre visszanyúló fejlődésben lássa kialakulni az egyes magánjogi intézményeket ...*”⁵⁶ S a római jogban „*a legtökéletesebb, mai napig is mintaképül szolgáló példája van előttünk az egyéni tulajdon alapján nyugvó magánjogrendszernek.*”⁵⁷ A tankönyv maga történeti áttekintéssel kezdődik, melyben minden rövidsége ellenére minden lényeges benne van a római állam fejlődéséről. Ezután az alanyi és tárgyi jogról, majd a jogi tényekről szóló általános ismeretek kerülnek összefoglalásra általános jogi bevezetésként. Ehhez társul aztán a perjog vázlata, mintegy a római jog eszköztárának szemléltetéséül. A könyv gerincét az alanyi jogok és a kötelezettségek tárgyalása adja: először a vagyonjogot, azon belül a dologi jogot, majd a kötelmi jogot dolgozza fel. Ezután következik a családjog. (A személyekről már szólt az általános részben.) Az utolsó szerkezeti egységet az öröklési jog szabályai teszik ki. Marton egy sajátos rendszert valósít meg ezzel, melynek a modern magyar tankönyvekben is vannak remaneszcenciái. A szerző az alapkiadást többször átdolgozta, pontosította, kiegészítette, állandóan javította tankönyvét,⁵⁸ egészen haláláig.⁵⁹

Talán kijelenthető, hogy Marton Géza legjelentősebb és legmaradandóbb elméleti művei Debrecenben születtek, de az bizonyos, hogy a jogoktatással foglalkozó munkáit kivétel nélkül debreceni professzorként írta meg. Hat tanulmány,⁶⁰ összes

jog oktatása a két világháború között Magyarországon (1920-1944), Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae – Acta iuridica et politica 19 (1972), 3-23; VISKY Károly, *Az antik római felelősségrendszer Marton Géza tanításában*, *Antik Tanulmányok* 20 (1973/1), 65-74; MÓRA Mihály, *Egy tudósi életpálya ormán: Dr. h.c. Marton Géza*, *Jogtudományi Közlöny* 12 (1957), 176-183. Továbbá idézhető lenne valamennyi olyan – magyar szerzők tollából származó – munka a XX. század 2. feléből, amely a magánjogi felelősség kérdését érinti.

⁵⁵ ZLINSZKY, *Marton Géza = Magyar jogtudósok, i.m.*, 101;

⁵⁶ MARTON Géza, *A római magánjog elemeinek tankönyve: Intitúciók*, Debrecen, 1922, 2.

⁵⁷ *Uo.*

⁵⁸ Zlinszky János egy 1999-es debreceni előadásában utalt a birtokában lévő, Marton által annotált munkapéldányokra.

⁵⁹ A hazai római jogi oktatás profilját évtizedeken keresztül ez a tankönyv határozta meg. Vö. PÓLAY, *i.m.*, 13.

⁶⁰ MARTON Géza, *Magánjogtanításunk kérdéséhez: Reflexiók egy könyvhöz*, *Magyar Jogi Szemle* (1924/10), 319-325; Uő., *Az egyetemi jogtanítás Európa főbb államaiban: A jelenleg érvényben lévő szabályzatok nyomán összeállította M.G.* = A Felsőoktatási Egyesület Közleményei, 1926, 3-36; Uő., *Visszapillantás*

publikációinak kb. egytizede (a debrecenieknek egynegyede), mintegy száz oldal terjedelemben. Ezen munkái a jogi oktatás korabeli helyzetének felmérésével és a helyzet javításának lehetőségeivel, a szükséges és lehetséges reformok elméleti és gyakorlati alapjaival foglalkoznak.

Marton ezen munkákból kiolvasható legfontosabb tételeinek rövid ismertetése előtt emlékeztetnünk kell arra, hogy a jogázképzés – az 1870-es évek közepe óta fennálló, s már akkor sem tökéletes tanulmányi rendszerét – a dualizmus idején „agyonreformálták,” vagyis a felismerhetetlenségig eltorzították azt ötletszerű beavatkozások: a hetvenes évek végétől a „nagy háború” végéig nem kevesebb, mint tizenkét alkalommal nyúltak bele, vagy kísérelték megreformálni a jogoktatást. A '20-as években ismét ciklikusan vissza-visszatértek, szinte állandósultak a jogázképzés reformjára irányuló törekvések.⁶¹

A javaslatok lényegében azonosak voltak: a képzés intenzívebbé tétele; a „mezei jogászság” megszüntetése érdekében a kötelező előadás-látogatás tényleges megvalósítása; a kötelező kollokviumok bevezetése; a szemináriumi-gyakorlati oktatás rendszeresítése; a tanterv egyes aránytalanságainak, anakronisztikus elemeinek kiküszöbölése; közgazdasági és társadalomtudományi oktatás erősítése; a „jogi szanatóriumok” működésének betiltása, valamint a jogi doktorátus tudományos fokozattá tétele – voltak a legfontosabb hívószavak és -tételek.”⁶²

A korabeli jogi folyóiratok roskadoztak a jogoktatás reformját sürgető dolgozatoktól, ötletektől, követelésektől. Igazából ma sem lehet tudni, mi akadályozta meg a jobbító szándék győzelmét.

Marton 1924-ben egy szinte észrevétlen recenzióval jelent meg a csatamezőn.⁶³ Ez a munkácska mutatja, hogy Marton jogoktatást jobbító elképzelései már ekkor készen álltak. Későbbi munkái, egyrészt a már itt megfogalmazott logikus felépítésű koncepció alapos háttérkutatásokkal való alábástyázásával húzzák alá az eredeti gondolatok helyességét, másrészt újabb jobbító javaslatok kidolgozására adtak lehetőséget.

Első „okadatoló” tanulmányában – amennyire betekintésünk lehet a korabeli irodalomba – kortársai közül egyetlenként – alaposan körülnéz a vezető európai nemzetek jogoktatási „piacán.”⁶⁴ A magyar jogoktatás feszítő problémáit konfrontálja a német, francia, osztrák, olasz, svájci, belga és spanyol jogoktatásról fellelhető információkkal. Alaposabban az első három nemzet egyetemének szabályozását veszi górcső alá. Ezen vizsgálódásainak eredményei új szempontokat adnak későbbi állásfoglalásaihoz, de alátámasztják korábbi megérzéseit is, ami mutatja, hogy Marton „zsigerből” ráérezett a szerinte gödörből kivezető útra. Az már más kérdés,

jogi oktatásunk utolsó évtizedére, Magyar Jogi Szemle (1927/6), 225-240; Uő., *Jogtanításunk reformja*, Debreceni Szemle (1928/3-5), 146-152; Uő., *A debreceni egyetem része az országos jogázképzésben*, Jogtudományi Közlöny (1934), 26; *Felhasználás az 1936. december 10-16-ig tartott Országos Felsőoktatási Kongresszuson* = Magyar Felsőoktatás, II, szerk. MÁRTONFFY Károly, Budapest, 1937, 110-120.

⁶¹ Komprimált áttekintést ad az eseményekről LADÁNYI Andor, *Törekvések, kísérletek a jogázképzés reformjára 1890-1944*, Budapest, 2207; NAGY Zsolt, *A jogi oktatás fejlődése és aktuális kérdései*, Szeged, 2007, 56-64.

⁶² LADÁNYI Andor, *Klebsberg felsőoktatási politikája*, Budapest, 2000, 119.

⁶³ MARTON, *Magánjogtanításunk...*, i.m., 319-325.

⁶⁴ MARTON, *Az egyetemi jogtanítás...*, i.m.

hogy – a debreceni karon minden reform-véleményezésbe⁶⁵ bevont, oktatáspolitikai szakértőnek számító – Marton legradikálisabb gondolatait nem tudta elfogadtatni „konzervatívabb” beállítódású debreceni kollégáival⁶⁶ sem (példa erre 1932-es bizottsági titkársága), és a reform-folyamatok állandó és ciklikus megtorpanása még ez utóbbiak korlátozottabb törekvéseinek megvalósulását is gátolta.

Marton vizsgálódásai kezdetén abból az axiómából indul ki, hogy sok a joghallgató Magyarországon: „A területében s lakosságában közel harmadára csökkent országban a megkétszereződött számú egyetemeken s a még megmaradt jogakadémiákon olyan jogász-túltermelés folyik, amelyet a gazdaságilag meggyöngyült társadalom nem bírhat el sokáig anélkül, hogy a beavatkozás halogatásának igen keserű gyümölcsei ne teremnének.” – írja 1926-ban.⁶⁷ Ennek jár utána statisztikai adatokat feldolgozva 1927-ben megjelent tanulmányában.⁶⁸ Megállapítja, hogy a háború után a többi kar hallgatói létszáma jóval nagyobb arányban növekedett, mint a joghallgatók létszáma és a kiadott jogi diplomák arányszámának csökkenését is konstatálja:⁶⁹ „... a jogi fakultások hallgatósága, bár a háborúelőtti arányszámhoz képest erős gyarapodást mutat, nem tünteti fel azt a nagyméretű és egyenesen aggodalmat ébresztő növekedést, melyet egyes más pályák (különösen az orvosi és mérnöki) mutatnak.”⁷⁰ És a túltermelés veszélyét már csak „küszöbön állónak” látja. De a veszély elhárítható lesz a „... jogi tanítás és tanulás teljes komolyságának helyreállítása az oktatási és vizsgarend szigorú, gyökeres reformja által.” A túltermelési veszély többé nem jelenik meg érvrendszerében, (még a Debrecen jogászképzésbeli részesedésével foglalkozó, statisztikai adatokat felmutató szösszenetében sem),⁷¹ s a későbbiekben kizárólag a veszély elhárításának eszközrendszerére koncentrál. Ezen javaslatait természetesen nem tudhatjuk még megközelítő részletességgel sem nyomon követni. Csak a legfontosabb – vissza-visszatérő – gondolatokat vehetjük számba vázlatszerűen.

1. Valamennyi tanulmányának sarkalatos pontja (sokszor első helyen kiemelve) – melyet kortársai közül az egyik legkövetkezetesebben képviselt – a jogi doktori cím általános (képesítő) jellegének megszüntetése: a doktori cím ne járuljon szükségzerűen a jogi végzettséghez, hanem külön tudományos fokozatot jelöljön.⁷² A legkülönbözőbb árnyalatban fogalmazza meg ezt a gondolatot: „A doktorátus pedig, mint a kiválóbaknak való önkéntes vizsgaalkalom, a képesítő államvizsgától szigorúan elkülönítendő. A mai rendszer, mely minden szamarat a doktorsüveg alá

⁶⁵ 1928-ban és 1932-ben aktív szerepet kapott a debreceni kar Magyar Zoltán tervezeteit véleményező testületeiben. Ezek elemzése, vagyis az elmélet és a gyakorlati megvalósítás lehetőségének konfrontálása a kari tanácsi jegyzőkönyvek alapján ezen tanulmány kereteit szétfeszítették volna.

⁶⁶ Vö. pl. KOVÁTS Andor, *A jogi oktatás reformja*, (1932/4). Különnyomat; Kováts Andor életére vö. SZABÓ Krisztián, *Kováts Andor = A debreceni Tudományegyetem jogtanárai (1914-1949) I.*, szerk. P. SZABÓ Béla, MADAI Sándor, Debrecen, 2004, 63-98., valamint ebben a kötetben: SZABÓ Krisztián, *Kováts Andor*.

⁶⁷ MARTON, *Az egyetemi jogtanítás...*, i.m., 1.

⁶⁸ MARTON, *Visszapillantás...*, i.m.

⁶⁹ *Uo.*, 230-231.

⁷⁰ *Uo.*, 231.

⁷¹ MARTON, *A debreceni egyetem része...*, i.m., 23-24.

⁷² MARTON, *Magánjogtanításunk...*, i.m., 325; *Uő.*, *Az egyetemi jogtanítás...*, i.m., 32; *Uő.*, *Visszapillantás...*, i.m., 235-236; *Uő.*, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 1-5; *Uő.*, *Felszólalás...*, i.m., 111-114.

hajt és ereszt, egyenesen kulturbotrány.”⁷³ „Már most, ha mi ezzel szemben a világba bocsátjuk a mi jelöltünket, aki semmi egyebet nem tett, mint kötelező »kenyér vizsgálatokat« kiállotta, a hangzatos »doctor iuris universi« címmel, akkor érzésem szerint bizonyos fokú ámtást, megtévesztést, hamisítást követünk el ezzel az internaci-onális jellegű címmel szemben.”⁷⁴

Marton a doktori fokozat elnyerését speciális kollégiumok és gyakorlatok hallgatá-sához, nyomtatásban megjelent értekezés kiadásához, majd ezt követően a válasz-tott szak résztárgyait felölelő szigorlat letételéhez kívánta kötni. Meggyőződése szerint az „... ily módon elnyert doktori cím azután tanúskodnék arról, hogy viselője komolyan rászolgált arra, hogy őt megkülönböztessük pályatársaitól legalább is tudományos ambíciójáért és végzett többletmunkájáért, mellyel egyes szakokba job-ban behatolt.”⁷⁵

2. Nem kell minden joghallgatónak jogi doktorrá, sőt egyetemet végzett jogásszá sem válnia: „Ma már épkézláb jelölt nem tesz államvizsgálatot, ellenben kevés kitar-tással a legszerényebb kaliberű koponya is megszerezheti a doktori süveg díszét”⁷⁶

Marton a hazai jogi oktatás elsekélyesedésének egyik jelentős forrását abban talál-ta meg, hogy rendszerünk ugyanazon tanulmányi rendre tereli a jogi képzésben résztvevő egész tömeget, tehetségest és tehetségtelent egyaránt, s doktori vizsgára kényszeríti azt is, aki „ismerve a maga gyengébb elbocsátottságát szívesen beérné egy szerényebb kenyérdiplomával, mely egy kis közigazgatási, pénzügyi, igazságszol-gáltatási álláshoz juttatná.”⁷⁷ Európai körbetekintése egyik legfontosabb hozadé-kának azt tekinthetjük, hogy – kortársai között egyetlenként – elismeri egy alacson-nyabb felsőfokú jogi végzettség létjogosultságát is, a francia „capacité” mintájára, amely kétéves tanulmányi idő és két vizsga után adna képesítést.⁷⁸ Talán ezeket a tanfolyamokat (melyeknek a korabeli jegyzői tanfolyamokban látja párhuzamát) a jogakadémiákra lehetne telepíteni,⁷⁹ megoldva ezek fenntartási problémáit is és megőrizve az egyetemek tanárutánpótlásában játszott fontos szerepüket. Emellett természetesen már kezdetben odahelyezte a rendes jogi tanfolyamot (a francia licence-nek megfelelően),⁸⁰ de – összecsengve a kormányzati szándékokkal – ter-mészetesen doktori diploma nélkül. A két tanfolyam kapcsolatáról csak 1936-ban a Kongresszuson foglalt állást: szemben a francia gyakorlattal lehetségesnek tartaná a kettő közötti átjárást, de – szemben a ma erőltetett, lineáris képzéssel kapcsola-tos elképzelésekkel – kizárólag lefelé:⁸¹ aki nem bírja az egyetemi szintet, az kerül-hessen be az alsóbb szintű képzésbe. Ráépülésről nem gondolkodik. Ráépíteni csak a rendes jogi képzésre lehet, mégpedig a tudományos érdeklődést és képességeket bizonyító doktori tanulmányokat.

⁷³ MARTON, *Magánjogtanításunk...*, i.m., 325.

⁷⁴ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 3 és 5.

⁷⁵ MARTON, *Felszólalás...*, i.m., 114.

⁷⁶ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 2.

⁷⁷ MARTON, *Felszólalás...*, i.m., 111.

⁷⁸ MARTON, *Visszapillantás...*, i.m., 236; *Jogtanításunk reformja*, i.m., 15 és 34.

⁷⁹ MARTON, *Visszapillantás...*, i.m., 236; Uő., *Jogtanításunk reformja*, i.m., 5.

⁸⁰ MARTON, *Az egyetemi jogtanítás...*, i.m., 32; Uő., *Visszapillantás...*, i.m., 236; Uő., *Jogtanításunk reformja*, i.m., 15; Uő., *Felszólalás...*, i.m., 119.

⁸¹ MARTON, *Felszólalás...*, i.m., 113.

3. Marton egyértelmű szándéka a vizsgák számának csökkentése: „A magyar rendszer ... olyan halmozását teremtette meg a céltalan, száraz vizsgáztatásnak, mely talán még az olaszt és a spanyolt hozzávéve – a rekordot tartja egész Európában!”⁸² „Meg kell szűnnie végre annak a felfogásnak, hogy jogtanításunk minden bajára egyetlen panacea a folytonos, ismételt, végnélküli vizsgáztatás.”⁸³ „Két-háromszáz, vagy még több kollokvium egy félévben agyonnyomja a professzort. Hogy pedig ezt a munkát más (adjunktus) végezze, az szerintem képtelenség.”⁸⁴ Mindenképpen ki akarja zárni annak lehetőségét, hogy olyan tárgyakból, melyekből a hallgató már alapvizsgát tett, s később nem kapott többlettudást, vizsgáztatható legyen a szigorlaton.⁸⁵

4. S mivel mind a vizsgarendszer, mind a tanterv gyökeres átalakítását sürgette, ezzel elérkeztünk szintén végig konzekvensen (igaz kisebb változtatásokkal) hirdett törekvéséhez, a tanrendszer, a tárgyak tanévekre való beosztásának reformja kérdéséhez, mely természetesen érinti a jogtörténeti tárgyak, köztük a római jog curriculumban betöltött szerepének ártértékelését is. 1924-ban megjelent recenziója óta hirdetett felfogása az, hogy a jogi oktatást a modern alaptárgyakra szóló bevezetéssel – és nem a történeti és elméleti tárgyakkal kell kezdeni. Helytelenítve a római jog bevezető kollégiumszerű előadásának módszerét, az egész első évet a jogtudomány fogalmi elemeit nyújtó és az érvényben levő jogrendszer alapjait ismertető bevezetésre kívánja fordítani, s a római jogot a jogi oktatás keretében előadott történeti tárgyak sorába kívánja illeszteni. Érvelésében pedagógiai és tudományelméleti szempontok fonódnak össze:⁸⁶ a jogtörténeti tárgyak a levegőben lógnak akkor, ha semmiféle jogi illetve államtani ismeret nem előzi meg őket. Ezért át akarta vinni a jogtörténet és a római jog oktatását legalább a második évre, amelyben mintegy elméleti alapvetést nyújtott volna jogelmélettel és politikával kiegészítve.

Az első évben (kezdettől)⁸⁷ alkotmányjogot, büntetőjogot, magánjogot akart alapfokon – Justinianus intézücióira hivatkozva⁸⁸ – tanítani: „az élő jog alapelemeinek megismertetése mindjárt a tanpálya kezdetén.”⁸⁹ Későbbi tanrend-változataiban ebben a tanévben az alapvető jogágak szerint felosztott bevezető mellett (eredetileg után) a közigazdaságtant kívánta volna tanítani (két éven át).⁹⁰ Az első év után (mintegy válogató jelleggel) alapvizsgát várt volna el a hallgatott tárgyakból. (1924-es elképzelése szerint a történeti-gazdasági-bölcseleti tárgyak kitöltötték volna a második és harmadik évet, míg a negyedik év „a magánjog, államjog és büntetőjog elméletileg elmélyített studiumaival” fejeződött volna be. A tanfolyamot ekkori elképzelései szerint egy egységes államvizsga zárta volna.)⁹¹

Ezen később, – kiforrottabb tanrendi elképzeléseiben – változtatott: a második

⁸² MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 7.

⁸³ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 7.

⁸⁴ MARTON, *Az egyetemi jogtanítás...*, i.m., 36.

⁸⁵ MARTON, *Felszólalás...*, i.m., 120.

⁸⁶ Már MARTON, *Magánjogtanításunk...*, i.m., 320-322.

⁸⁷ MARTON, *Magánjogtanításunk...*, i.m., 322.

⁸⁸ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 10-11; Uő., *Felszólalás...*, i.m., 116.

⁸⁹ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 10-11.

⁹⁰ Először MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 12; Uő., *Felszólalás...*, i.m., 119.

⁹¹ MARTON, *Magánjogtanításunk...*, i.m., 325.

„elméleti” évben (római jog, jogtörténet, egyházjog, jogbölcselet)⁹² szerzett ismeretekről a hallgató egy második alapvizsgán számolna be (első, elméleti vagy történeti szigorlat). A kiforrott változat szerint a tételes tárgyak harmadik-negyedik évben történt („kisebb óraszámban, több kollégium keretében az anyag egy-egy részletét, de azt behatóbban”⁹³ tárgyaló) hallgatása után két (állam- és jogtudományi) szigorlatra kerülne sor, tetszés szerinti sorrendben. Ez lenne a jogvégeztettség feltétele.⁹⁴

Marton maga is megvallja, hogy tanrendszere sokat merített a debreceni jogi kar 1915-ben készített jogoktatási reform-javaslatából, különösen annak kisebbségi véleményéből. Vizsgarendszerét pedig az osztrák *Studienordnung*gal rokonítja.⁹⁵

5. Marton már 1924-ben egyértelműen úgy látta, hogy a római jog jogoktatásbéli szerepén változtatni kell: „A római jog tanítása ma semmivel sem több, mint az alapfogalmak elsajátítására szolgáló bevezető tanfolyam ... Ily alárendelt célra való használás a római jognak egyrészt felesleges erőpazarlás, másrészt lealacsonyítása a tárgynak.”⁹⁶ 1928-as tanulmányában, majd 1936-os megnyilatkozásában mindvégig ragaszkodik korán kialakult álláspontjához.⁹⁷

Szászy-Schwarzot követve élesen bírálja kora római jog oktatását, önkritikát is gyakorolva: „az a tanítás, mely ma nálunk a római joggal folyik, lealacsonyítása magának a római jognak, mert nyilvánvaló, hogy a kezdő tanítás nem bocsátkozhatik le a római jog kincsebányáinak mélyéig, a stúdium pedig a későbbi években nem tér vissza. A mi mostani római jog-tanításunk – talán egy-két ritka kiváló ifjú esetétől eltekintve – igazából nem más, mint személynyesztés: a római jog külsőlegességeinek pusztá beszajkózása, ami minden nagyobb kár nélkül el is maradhatna, mert ez nem viszi előbbre a hallgató jogérzékének fejlesztését, elméjének csiszolását. Ehhez a szöveg olvasása és tanulmánya kellene, ahova a kezdő tanítás eredményesen nem is juthat el.”⁹⁸

Rámutat tehát arra, hogy a római jog nem tanjog abban az alantasabb értelemben a fogalomnak, hogy azon jogi, akár magánjogi alapfogalmakat kellene tanítani, s csak azért került nálunk is a jogi oktatás elejére, mert a német és osztrák tanterveket utánoztuk. „És a római jogot ... odadobjuk első táplálékul annak a kezdőnek, akinek még halvány körképe sincs a jog rendszeréről, fogalmairól!”⁹⁹ „Aki az emberi elmének ezt a remek alkotását csak arra tudja felhasználni, hogy rajta a kezdőknek alapfogalmakat tanítson, az vétkezik a római jog ellen. Hasonlít ez az eljárás ahhoz ... a középiskolai tanításmódhoz, mely az ókori és újkori klasszikusok olvasását csak arra használja, hogy rajtuk a gramatika, vagy szintaxis szabályait gyakoroltassa.”¹⁰⁰

A tradíciókon kívül az is közrejátszott a tárgy helyének állandósulásában, hogy „... nem volt magánjogi kódexünk, amelyet helyébe tudtunk volna tenni a tanítás tengerlyél.”¹⁰¹ Láttuk, hogy Marton szerint az első évfolyam oktatásának a justinianusi

⁹² Először MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 12-14; Uő., *Felszólalás...*, i.m., 115.

⁹³ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 14.

⁹⁴ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 15; Uő., *Felszólalás...*, i.m., 119.

⁹⁵ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 15.

⁹⁶ MARTON, *Magánjogtanításunk...*, i.m., 320.

⁹⁷ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 9-10; Uő., *Felszólalás...*, i.m., 118-119.

⁹⁸ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 10.

⁹⁹ MARTON, *Jogtanításunk reformja*, i.m., 10.

¹⁰⁰ MARTON, *Felszólalás...*, i.m., 118.

¹⁰¹ Uő.

institutiókhöz méretezett magyar, élő közjogi, magánjogi és büntetőjogi kurzusokból kellene állnia. Az e tárgyakból tartandó alapvizsga kiszűrné az egyetemre nem valókat, s ezáltal a római jog a második évfolyamon¹⁰² már csak a kiválóbbak részére adatnék elő, akik az első év nagy rostáján átestek. Így volna csak biztosítható, hogy a római jog hatalmas történeti, didaktikai és tudományos értékei a hallgatóság közkincsévé válhassanak: „A római jognak olyan finomságai vannak, benne a tiszta jográció oly szabadon érvényesül, mint egy modern jogban sem, mert ez utóbbit a tömeg szempontjai, jogpolitikai mérlegelések gyakran kényszerítik egy-egy probléma leegyszerűsítésére, a logikailag éles elhatárolások letompítására, az eljárások gyorsabbá, olcsóbbá tételére. Ép ezért a tanításban a római jog megbecsülhetetlen összehasonlítható anyag, amit azonban a mai rendszer, mely az institucióknál megáll, nem használ ki.”¹⁰³ – írja már 1924-ben.

Marton a '20-as és '30-as években felelősségtani munkáival alapozta meg hírnevét, mint magánjogász, Olyan magánjogász, aki a történeti tapasztalatokra modern elméleteket és normaszövegeket képes ráépíteni.

Marton első jelentősebb római jogi munkájában¹⁰⁴ vizsgálta azt a kérdést, hogy lopás esetén kit illet a felperesi pozíció és ki ellen lehet a lopási keresetet indítani, ki lehet a per alperese. Az ezzel kapcsolatos kutatások irányíthatták rá figyelmét a felelősség kérdésének vizsgálatára. Tulajdonképpen ezen kérdésből eredt számos tanulmánya, amelynek tárgya a római jogi felelősség és annak történeti fejlődése volt. Ezen vizsgálódásai során figyelembe vette azokat az eredményeket, amelyek az interpolációs kutatómódszer révén a római jog felelősségi rendszerének fejlődéséről akkoriban napfényre kerültek. Elsőként a *custodiáért* való felelősség kérdését vette elő és eredményeit a „*Felelősség custodiaért*” című tanulmányában¹⁰⁵ adta közre abban reményben, hogy eredményei a kortárs szabályozásban is felhasználhatók lesznek. Alapkérdése: hogyha ellopják a dolgot a visszaadási kötelezettséggel terhelt őrző adóستól, kit illet a lopási kereset és miért? Válasza: azé a kereset, aki a veszélyt, illetve a kárt kénytelen viselni. De ezekben az esetekben a kárért való felelősséget nem a tiszta vétkességi-felelősség alapján mérik, hanem – az ősi eredményfelelősség elvének továbbélésével – objektív mozzanatok is beleértődtek a tényállásba, hiszen „[a]hol a klasszikusok culpáról beszélnek, ott gyakran a mai értelemben vett objektív felelősség húzódik meg a szó köpenye alatt.”¹⁰⁶ Ezen az elvi alapon átgondolhatónak tekinti a Áptk. javaslat főszabály szerint vétkességi alapú (de objektív eseteket felsoroló) rendszerét. Marton arra tesz javaslatot, hogy kerüljön be a törvényjavaslatba az őrizetbe vett dolgokért való objektív felelősség, amelyet egészen az erőhatalomig terjedő felelősségnek képzelt el.¹⁰⁷

Ekkortól kezdve Marton tudományos munkássága két párhuzamos utat kezd követni. Egyik célja a klasszikus római jog felelősségi rendszerének bemutatása, illet-

¹⁰² Marton ellenezte e tárgy (és a történeti tárgyak) még későbbre helyezését, ami 1936-ban a reformpártiak jó részénél általános kívánságnak látszott.

¹⁰³ MARTON, *Magánjogtanításunk...*, i.m., 324.

¹⁰⁴ MARTON Géza, *A furtum, mint delictum privatum: Római jogi tanulmány*, Debrecen, 1911.

¹⁰⁵ MARTON Géza, *Felelősség custodiaért*, Magyar Jogi Szemle (1924/6), 181-203., (1924/7), 213-216. (Különnyomat: Magyar Jogi Szemle könyvtára, 31., Budapest, 1924, 28 p.)

¹⁰⁶ MARTON, *Felelősség custodiaért*, i.m., 26.

¹⁰⁷ ZLINSZKY, *Marton Géza, a civilista*, i.m., 43-44.

ve hanyatlásának rekonstruálása, míg a másik törekvése egy egységes, objektív alapon nyugvó polgári jogi felelősségi rendszer megalkotása lesz.¹⁰⁸ Az elkövetkező években vegyesen jelennek meg az egyik, vagy másik utat képviselő tanulmányai. Egy 1924-es debreceni előadásának (Tisza István Tudományos Társaság) német nyelvű változatát jelentette meg 1926-ban „*Verschuldensprinzip – Verursachungsprinzip*” cím alatt, melyben egy egységes magánjogi felelősségi rendszer elméleti megalapozására tesz kísérletet. Egy olyan egységes rendszerére, amely a vétkességi és az objektív felelősséget egy közös rendszerben helyezné el. Ebben a tanulmányában azt törekszik először is kimutatni, hogy a vétkességi elv (*Verschuldensprinzip*) túl szűk a polgári jogi felelősség teljes megalapozására, mind bizonytalansága, mint terjedelme, mind bizonyítása nehézsége (*Beweisnotstand*) miatt.¹⁰⁹ Másrészt a tanulmány második felében a vétkességi elv helyett javasolt okozatossági elvet (*Verursachungsprinzip*) utasítja vissza, mint amely a felelősség megalapozására túl tág.¹¹⁰ Marton Géza szerint egy új, közös elv alá rendezve kellene koncipiálni a felelősség elméletét, amelyben feloldhatók lennének a két szélsőséges elv-rendszer hibái. Az új közös elv a hasznosság (*Utilität*) lehetne, vagyis a társadalom érdekeinek messzemenő figyelembe vétele,¹¹¹ s ebben az új, felállítandó egységes felelősségi rendszerben a két – említett – fő elv harmonikusan egybeolvadhatna. Ezen egységes felelősségi rendszerének – melynek rövid (összesen ötszakaszos) normaszövegbe öntését is megkísérli – az alapja az érdekeltségen belüli tevékenységért való kártérítési kötelezettség, illetve a teherbíróképesség lenne.¹¹² A felelősség fő pillére a saját gazdasági érdek („*eigenes Interesse*”), s az érdekeltnek helyt kell állnia a tevékenységből fakadó káros következményekért. Ezt megelőzendő a *casus maior* határáig törekednie kell a prevencióra.¹¹³ Marton ebben a tanulmányában a klasszikus felelősségi gondolat hibáit kívánja kiküszöbölni, és ezen az alapon egy teljesen új nézőpontú és elméleti megalapozottságú felelősségi rendszer alapjait kívánja megrajzolni,¹¹⁴ mely alapok: az érdekeltségi elv, a gazdasági tűrőképesség és a megelőzés (a nevelési cél). A Marton által elképzelt felelősségi rendszer a legtöbb érvényben lévő törvényi rendszernél valamivel szigorúbb lenne a felelősség fokát tekintve, de ez csak akkor igaz, ha a kártérítésre kötelezett oldalról indulunk ki: a károsult oldalnak viszont nagyobb biztonságot nyújthat, és az életben mindnyájan lehetünk mind károsultak, mind károkozók. „*A társadalmi nevelést, a szorgalmas, igyekvő kisebbség érdekét az ő [Marton] rendszere szolgálná jobban!*”¹¹⁵

Saját elméletének további kifejtését szolgálta 1931-ben megjelent „*Veszélyes üzem*” című dolgozata. A veszélyes üzem koncepciója azért volt fontos Marton szerint, mert ez a tan volt az a faltörő kos, melynek révén a vétkesség nélküli felelősség

¹⁰⁸ CSEHI, *i.m.*, 336-339.

¹⁰⁹ MARTON, *Verschuldensprinzip...*, *i.m.*, 5-20.

¹¹⁰ *Uo.*, 21-30.

¹¹¹ *Uo.*, 39.: „*Der schuldenlosen Haftung liegt also ein einheitliches tieferes Prinzip zugrunde: das Prinzip der Utilität.*”

¹¹² MARTON, *Verschuldensprinzip...*, *i.m.*, 50.

¹¹³ *Uo.*, 42.

¹¹⁴ CSEHI, *i.m.*, 344.

¹¹⁵ ZLINSZKY, Marton Géza, *a civilista, i.m.*, 44-45.

behatolt a magánjog világába.¹¹⁶ Elismerve a koncepció érdemeit azonban Marton már inkább károsnak tekinti a tant, mivel „[a]z a magyarázat ugyanis, melyet a »veszélyes üzem« tana ad a felelősségrevonás jelenségének, hibás nemcsak belsőleg, a logikai gondolkodás szabályai szerint, de káros gyakorlatilag is, mert a figyelmet a felelősség valódi okairól eltereli.”¹¹⁷ Az ő rendszerében a veszélyesség kiemelt mozzanatának nincs jelentősége, hiszen szerinte minden vállalkozás felelős a tevékenysége által felidézett károkért, és ennyiben a veszélyesség gondolata Marton szerint meghaladott.¹¹⁸ A hazai joggyakorlat elemzése fényében rámutat a veszélyességi elv téves és nem kielégítő voltára, és egy újabb törvényszöveg kísérletet bocsájt a nyilvánosság elé¹¹⁹ az Mtj. korrekciójául. Ezen tanulmányát is kihasználja felelősségi rendszerének ismételt felvázolására.¹²⁰

Marton azonban az elméleti konstrukcióktól és tervezetszövegektől visszavisszatért a római forrásokhoz is. Ezt mutatja „*Bonus paterfamilias*” című, kecskeméti megjelenésű tanulmánya,¹²¹ melyben a római vétkességi felelősség egyik alappillére, a jó családapa gondosságának elvét teszi kritika tárgyává. A tanulmány jól mutatja mennyire együtt élt Martonban a romanista és a civilista, hiszen támadja az uralkodó vétkességi tant azzal, hogy kimutatja, milyen előzményei voltak a klasszikus római jogban az objektív felelősségnek, s ezzel is a modern objektív alapú felelősségi elfogadtatásáért száll síkra.¹²² Kunkelre támaszkodó és vele vitatkozó történeti érvei szerint a klasszikus korban a *culpa* fogalom objektív színezetű volt, mind a vétkességet illetve szemrehányhatóságot, mind pedig a gondatlanságot jelentette, de – Kunkel állításával szemben – a posztklasszikus *culpa* sem vált teljesen szubjektívvá. hanem megőrizte objektív jelentéstartalmát is, és így a *bonus paterfamilias* mércéje mindig is objektív színezetű volt és maradt.¹²³

A történeti tapasztalatok mellett Marton nagyon fontosnak tartotta a jogösszehasonlítás útján nyerhető érveket is. Mivel a francia romanisztika mindig is közel állott szívéhez, a modern megoldások tekintetében is szívesen fordult ebbe az irányba. „*A szubjektív és objektív felelősségi elv küzdelme a francia judikaturában*” című tanulmányában¹²⁴ a korabeli francia felelősségi jogi gyakorlatot veszi górcső alá, kitekintve az elmélet és a szabályozás küzdelmére. Ez a munkája tulajdonkép-

¹¹⁶ MARTON, „*Veszélyes üzem*”, Polgári Jog (1931/4-5), 147-161., (1931/6), 242-255.

¹¹⁷ *Uo.*, 148.

¹¹⁸ *Uo.*, 224.

¹¹⁹ *Uo.*, 254-255.

¹²⁰ Két további tanulmány ebből az időből egy sajátos veszélyes üzem, az automobil-közlekedés által teremtett új helyzetre reagál. Ezekben rámutat, hogy a legjobb polgári jogi felelősségi elv sem lehet képes arra, hogy a technika fejlődéséből eredő károkat határok közé szorítsa. A problémára csak egy megoldás lehetséges: a károk társadalmasítása a kötelező biztosítás útján. Vö. MARTON Géza, *Automobilbaleseti felelősség: Bírálat dr. Barát Sándor és Dr. Vészi Mátyás könyvéről*, Jogtudományi Közlöny (1932/44), 252-255., (1932/46), 264-267, Uő., *Az autómobilos felelőssége*, A kerék (1934/9-12), 14-20.

¹²¹ MARTON Géza, *Bonus paterfamilias* = A Kecskeméten működő egyetemes ref. Jogakadémia százéves fennállása alkalmával kiadott Almanach, Kecskemét, 1931, 193-215.

¹²² CSEHI, i.m., 349.

¹²³ MARTON, *Bonus paterfamilias*, i.m., 23.

¹²⁴ MARTON Géza, *A szubjektív és objektív felelősségi elv küzdelme a francia judikaturában*, Magyar Jogi Szemle (1931/7), 326-334.

pen előkészíti a magyar Mtj. felelősségi rendszerét boncolgató írását,¹²⁵ amelyet kritikával ugyan, de elfogad. Dicséri az Mtj. szövegét, mert az egyenjogúsítja a vétlen felelősség szabályát, midőn – bár kisegítő jelleggel – felveszi azt a vétkes felelősség mellé.¹²⁶ Ugyanakkor részletesen elemzi az Mtj. hibáit is, a hatféle felelősségi fokozatot, melyet a javaslat a legszigorúbb abszolút felelősségtől legenyhébb vétkes felelősségéig az egyes esetekben elvi alap nélkül véletlenszerűen megállapított határokkal felmutat. Marton összeveti az Mtj. szerződéses felelősségi rendszerét a szerződésen kívüli felelősséggel. Szerinte a kettőnek azonos rendszerűnek kellene lennie.¹²⁷ Az objektív szerződéses felelősség elvének védelme során először pendíti itt meg az eredmény-felelősség kérdését, melynek aztán a későbbiekben külön tanulmányokat szentelt, egy francia¹²⁸ és egy magyar nyelvűt.¹²⁹ Ezen tanulmányaiban arra mutat rá, hogy az egyik szerződéses fél sohasem a gondos magatartást várja a másiktól, hanem mindig a számára fontos eredményt, s ha ez bekövetkezik –, akár az adós közrehatása nélkül is – a hitelező elégedett, de ha nem, akkor a legnagyobb gondosságra és odafigyelésre való hivatkozás sem vigasztalja, s általában nem is tudja ellenőrizni, hogy partnere valóban mindent megtett-e a szerződés teljesülése érdekében.¹³⁰

Marton Géza debreceni professzor a felelősségi jog köréből a cívisvárosban írott tanulmányaival országos ismertségre és tekintélyre tett szert a hazai jogászság szélesebb rétegei előtt is. Távozása után – az itt lefektetett alapokról – elindulhatott a nemzetközi hírnév felé vezető út is.

III. MŰVEI*

A római magánjog elemeinek tankönyve: Institúciók, Debrecen, 1922, 323 p.; Debrecen, 1925², 319 p.; Debrecen, 1928³, 328 p.; Debrecen, 1937⁴, 314 p.; Debrecen 1943⁵, 351 p.; Debrecen, 1947⁶, 387 p. [Újbóli kiadásai: Budapest, 1957⁷, 315 p.; Budapest, 1958⁸, Budapest, 1960⁹, Budapest, 1963¹⁰.]

Felelősség custodiáért, Magyar Jogi Szemle (1924/6), 181-203., (1924/7), 213-216. (Különnyomat: Magyar Jogi Szemle könyvtára, 31., Budapest, 1924, 28 p.)

Magánjogtanításunk kérdéséhez: Reflexiók egy könyvhöz, Magyar Jogi Szemle (1924/10), 319-325.

Verschuldensprinzip – Verursachungsprinzip, München, Berlin, Leipzig, 1926, 53 p.

Az egyetemi jogtanítás Európa főbb államaiba: A jelenleg érvényben lévő szabályzatok nyomán, A Felső Oktatásügyi Egyesület Közleményei (1926/2), 3-16.

¹²⁵ MARTON Géza, *Az objektív felelősség elve a magánjogi törvénykönyv javaslatában*, Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok (1933/1), 53-84.

¹²⁶ *Uo.*, 53.

¹²⁷ ZLINSZKY, Marton Géza, *a civilista*, i.m., 46.

¹²⁸ MARTON Géza, *Obligations de résultat et obligations de moyens*, Revue trimestrielle de droit civil (1935/3), 499-543.

¹²⁹ MARTON Géza, *Eredmény-kötelem: Előadás az Országos Ügyvédszövetség 1935. évi debreceni Vándorgyűlésén = Vándorgyűlés Naplója*, Budapest, (1936), 58-67. (Különnyomat: Budapest, 1936, 12 p.)

¹³⁰ MARTON, *Eredmény-kötelem* (Különnyomat), i.m., 10-11.

* Debreceni éveitől kezdve megjelent munkái

Propriété commerciale, Debreceni Szemle 1 (1927), 283-288.

Visszapillantás jogi oktatásunk utolsó évtizedére, Magyar Jogi Szemle (1927/6), 225-240. (Különnyomat: Budapest, 1927, 16 p.)

Francia törvény a „kereskedelmi tulajdon” védelmére, Magyar Jogi Szemle (1928/2), 54-59. (Különnyomat: Budapest, 1927, 7 p.)

Jogtanításunk reformja, Debreceni Szemle 2 (1928/3-5), 146-152. (Különnyomat: Debrecen, 1928, 15 p.)

De effusis et deiectis: Visszhang König Vilmos cikkére, Jogtudományi Közöny (1929/4), 31-32.

„Veszélyes üzem”, Polgári Jog (1931/4-5), 147-161., (1931/6), 242-255. (Különnyomat: A Polgári Jog Könyvtára 9., Budapest, 1931, 32 p.)

Bonus paterfamilias = A Kecskeméten működő egyetemes ref. Jogakadémia százéves fennállása alkalmával kiadott Almanach, Kecskemét, 1931, 193-215. (Különnyomat: Kecskemét, 1931, 24 p.)

A szubjektív és objektív felelősségi elv küzdelme a francia judikaturában, Magyar Jogi Szemle (1931/7), 326-334. (Különnyomat: Budapest, 1931, 11 p.)

Kísérletek a laikus jogérzet kipuhatolására a tárgyi felelősség kérdéseiben, Miskolci Jogászet (1932/7-8.), (Különnyomat: Miskolci Jogászet Könyvtára 85., Miskolc, 1932, 18 p.)

Automobilbaleseti felelősség: Bíráló dr. Barát Sándor és Dr. Vészi Mátyás könyvéről, Jogtudományi Közöny (1932/44), 252-255., (1932/46), 264-267.

Az objektív felelősség elve a magánjogi törvénykönyv javaslatában, Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok (1933/1), 53-84. (Különnyomat: Kecskemét, 1933, 34 p.)

Büntetés és kártérítés = Büntetőjogi tanulmányok: Angyal Pál születése 60-ik és jogtanári működése 35-ik évfordulójának emlékére, Budapest, 1933. (Különnyomat: Budapest, 1933, 16 p.)

Objektív felelősség és jogbiztoság: Válasz Nizsalovszky Endre cikkére, Jogállam (1933), 270-278.

Perveztesztesség perbenállás nélkül, Polgári Jog (1933/9), 435-440.

A debreceni egyetem része az országos jogászképzésben, Ügyvédi Közöny - Jogtudományi Közöny melléklete, (1934/5), 26.

Az autómobilos felelőssége, A kerék (1934/9-12), 14-20.

Még egyszer a Kúria 70. sz. döntvényéről, A Kerék 8 (1935/11-12), 31-32.

Obligations de résultat et obligations de moyens, Revue trimestrielle de droit civil (1935/3), 499-543. (Különnyomat: Paris, 1935, 45 p.)

Eredmény-kötelem: Előadás az Országos Ügyvédszövetség 1935. évi debreceni Vándorgyűlésén = Vándorgyűlés Naplója, Budapest, (1936), 58-67. (Különnyomat: Budapest, 1936, 12 p.)

Magánjogi és büntetőjogi szankciók: Jelentés az 1937. évi, hágai összehasonlító jogi kongresszushoz, Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok (1936/4), 582-597. old. (Különnyomat: Budapest, 1936, 18 p.)

Hozzászólás az 1936. december 10-16-ig tartott Országos Felsőoktatási Kongresszuson a jogi oktatás reformjának kérdéséhez = Magyar Felsőoktatás. Kongresszusi munkálatok. II., Budapest, 1937, 110-120. (Különnyomat: Budapest, 1937, 11 p.)